

Het relaas van de IJsselsteinse Heinkel HE III

door J. van Vliet — Elst (Gld).

In „IJsselstein, verleden en heden” schrijft Mr J.J. Abbink Spaink met betrekking tot de Duitse inval in Nederland in mei 1940 o.a.

„Een van de eerste gevolgen daarvan was een door Nederlands afweergeschut aangeschoten bommenwerper, die buiten de bebouwde kom, op een terrein aan de Lagedijk terecht kwam. Bij een kort vuurgevecht tussen de bemanning en Nederlandse militairen vielen geen doden of gewonden”.

Uitgaande van dit gegeven is getracht meer bijzonderheden over dit voorval aan de vergetelheid te ontrukken. Het resultaat van dit onderzoek dat voor een deel wel succesvol was, maar aan de andere kant een aantal vragen openliet, volgt hierna.

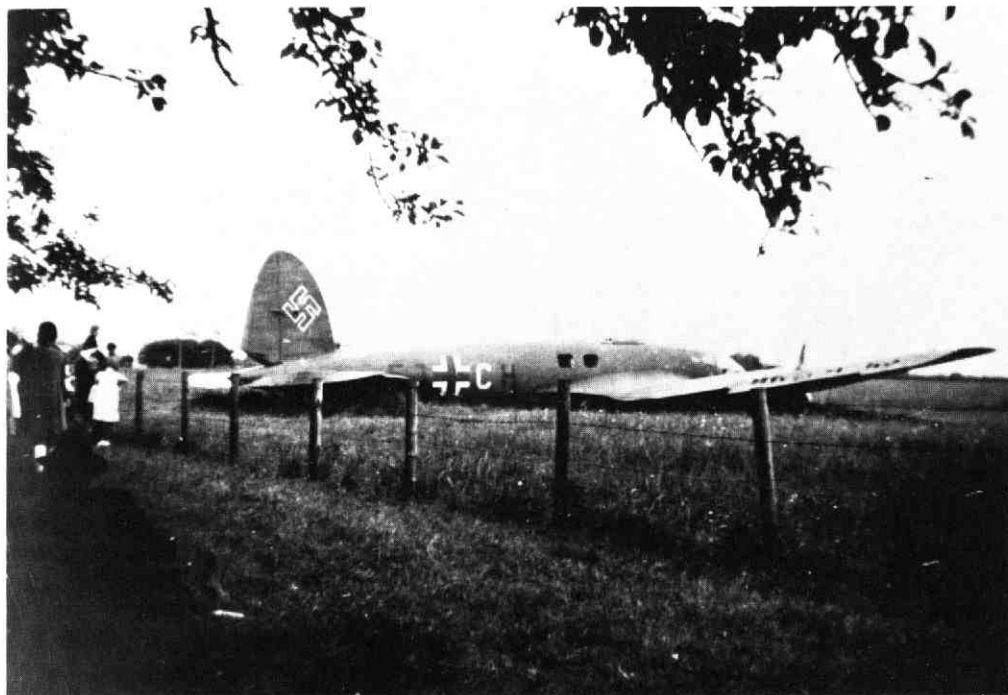
Allereerst wat algemene gegevens. Op 10 mei 1940 zette Duitsland tegen Nederland, naast sterke landstrijdkrachten, ruim duizend vliegtuigen in. Hieronder waren 430 transporttoestellen voor het vervoer van de parachutisten en luchtlandingstroepen naar West-Nederland. Van deze toestellen gingen er maar liefst 220 verloren, in onze omgeving kwam er een neer ten zuidoosten van het dorp Benschop, een viel er iets ten westen van Stolwijk en een tussen Rhenen en Veenendaal. Ter bescherming en ondersteuning van de operaties werden 242 jachtvliegtuigen en 258 bommenwerpers ingezet. Hiernaast opereerden nog een aantal verkenners en watervliegtuigen boven Nederland. Tegenover deze enorme strijdmacht kon Nederland slechts 125, meest verouderde, machines stellen die dan ook alle verloren gingen in de ongelijke strijd die volgde.

Het toestel dat bij IJsselstein neerkwam was een Heinkel HE 111 bommenwerper. Dit toestel was een voor die tijd zeer moderne middelzware bommenwerper met een vier-koppige bemanning en een kruissnelheid van 370 KM per uur. De bewapening bestond uit vier mitrailleurs terwijl 2000 KG bommen konden worden meegevoerd. De machine had een vleugelwijdte van 22,6 m., een lengte van 16,4 m. en een hoogte van 4 meter. Van dit type bommenwerper zetten de Duitsers er in mei 1940 196 in tegen Nederland w.o. 84 die slechts eenmaal een opdracht uitvoerden nl. op 14 mei tegen Rotterdam, waarbij de aanvallers geen verliezen leden. Van de overige Heinkel HE 111's hoorden er 84 tot het 4e en 28 tot het 126e bombardementseskader, hiervan werden er in totaal 28 door de Nederlanders neergeschoten.

Uit de registratienummers en letters op de romp van de aan de Lagedijk onvrijwillig gelande bommenwerper blijkt, dat deze behoorde tot de 1e staffel van de 1e groep van het 4e bombardementseskader. 5 J staat voor het 4e eskader, de H geeft aan dat het toestel tot de eerste staffel en daarmee ook tot de 1e groep behoorde, terwijl de witte C de individuele code binnen de staffel is. Het 4e eskader droeg de naam van „Generaal Wever” de man die chef-staf van de Luftwaffe was tot 1936, toen hij bij een vliegtuigongeval om het leven kwam. Dit 4e bombardementseskader was in mei 1940 gestationneerd op de vliegvelden Fassberg, Delmenhorst en Gütersloh in Westfalen. Het hele eskader werd in de vijf oorlogsdagen tegen Nederland ingezet, behalve de eerste staffel, die in de morgen van 10 mei eerst deelnam aan de aanval op het Belgische fort Eben-Emaël tussen Maastricht en Luik, pas daarna werd deze staffel ook tegen Nederland gebruikt.

Een niet opgeloste vraag bij deze noodlanding is de datum waarop zij plaatsvond.

De getuigenverklaringen lopen sterk uiteen. Als alles op een rijtje gezet wordt komen alle dagen van vrijdag 10 mei tot dinsdag 14 mei in aanmerking. Er zijn zelfs meerdere verklaringen die aangeven dat het neerschieten zou hebben plaatsgevonden na de officiële capitulatie van Nederland, dus zeg maar na ± 17.00 uur op dinsdag 14 mei. Dat het echter waarschijnlijk niet voor 13 mei is geweest, is af te leiden uit het feit dat een Nederlandse militair, die in de morgen van 13 mei in IJsselstein arriveerde, de noodlanding van zeer nabij zegt te hebben meegemaakt. Naar zijn mening zou een en ander zich omstreeks het middaguur van 14 mei hebben afgespeeld. Volgens de officiële Duitse verlieslijsten (de originele, dus niet degene die in de krant kwamen) heeft de betreffende staffel, die

Deze foto werd beschikbaar gesteld door Mevr. C.M.J. Versteegh-Koch uit Utrecht.

± 10 toestellen telde in de meidagen maar twee machines verloren en wel een op vrijdag 10 mei en een op maandag 13 mei. Hieruit zou dus afgeleid kunnen worden dat de bommenwerper op 13 mei, 2e Pinksterdag dus, neerkwam. Dit sluit ook aan bij de door het 4e eskader uitgevoerde operaties want in tegenstelling tot 14 mei, toen bijna geen acties werden uitgevoerd, werden op 13 mei diverse vluchten dwars over Nederland gemaakt in de richting van het front in de omgeving van Dordrecht. Ook in de officiële Nederlandse geschiedschrijving over de Meioorlog komt een fragment voor dat heel goed kan aansluiten bij de landing aan de Lagedijk. Bij de beschrijving van de activiteiten van de 11e batterij luchtdoelartillerie en de 35e, 36e en 37e luchtdoelmitrailleurspelotons die stonden opgesteld op het toen nog onbebouwde Kanaleneiland te Utrecht, wordt op 13 mei het volgende vermeld:

„In de voormiddag van 13 mei was de activiteit in de lucht in de omgeving van Utrecht groter dan de vorige dag. De 11e batterij, alsmede de verschillende pelotons gaven meerdere vuurstoten af, waardoor o.a. een vijandelijke bommenwerper werd gedwongen op enige kilometers afstand van de batterij te noodlanden. De vier inzittenden verweerden zich na de landing met een mitrailleur, maar gaven zich over toen zij van verschillende zijden Nederlandse patrouilles zagen naderen.”

Zowel in dit bericht, als in de mededeling van Mr Abbink Spaik en van meerdere getuigen is sprake van een kort gevecht tussen Nederlandse militairen en de bemanning.

Dergelijke voorvallen kwamen bijna nooit voor daar de vliegers zich meestal direkt overgaven, zodat het vrij zeker is, dat het hier om dezelfde landing gaat. Ook de afstand van het afweergeschut tot de landingsplaats, die 7 à 8 Km bedraagt, kan heel goed met dat bericht kloppen.

Er van uitgaande dat uit al deze feiten mag worden afgeleid, dat de landing op 13 mei plaatsvond heeft een en ander zich waarschijnlijk als volgt afgespeeld:

In de morgen van maandag 13 mei is de bommenwerper opgestegen van een van de bovengenoemde

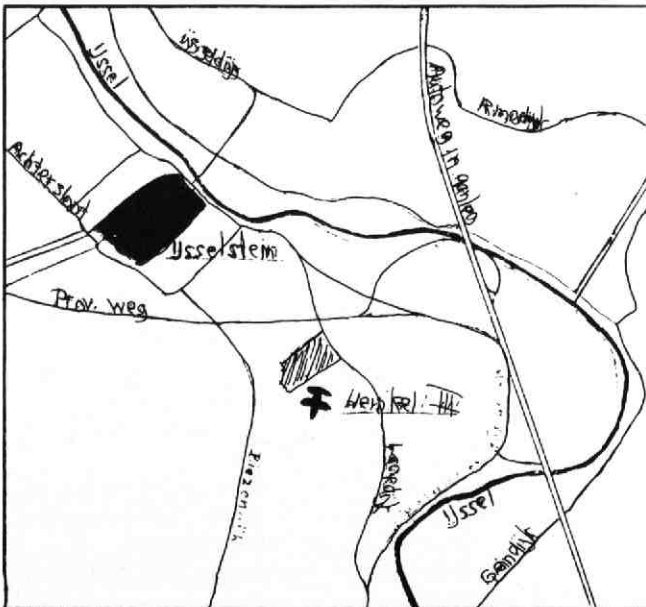
Westfaalse vliegvelden voor een bomaanval op een Nederlandse stelling in de omgeving van Dordrecht. Op de heenweg werd het toestel bij Utrecht door de 11e batterij onder vuur genomen en zo ernstig beschadigd dat de bemanning de tocht niet meer kon voortzetten en ook geen kans zag om naar hun basis terug te keren, zodat men besloot een noodlanding uit te voeren. Het toestel kwam uiteindelijk aan de grond in het weiland van de heer Spelt naast een boomgaard aan de Lagedijk te IJsselstein.

Kennelijk was de bommenwerper in de motoren geraakt, want de omwonenden herinneren zich dat de machine met veel kabaal naar beneden kwam. De, in geelbruine vliegeroveralls gestoken, bemanning die uit vier of vijf personen bestond, was niet onder de indruk van hetgeen hen was overkomen, want nauwelijks waren ze geland of zij kropen uit het toestel met medeneming van een of meer mitrailleurs waarmee zij zich achter de vleugels verschansten. Al snel kwamen toen in de omgeving gelegerde militairen in actie, evenals soldaten van de zenderbewaking en een aantal in de omgeving vertoevende marechaussees. Toen de Duitsers merkten dat ze volledig omsingeld waren door een overmacht, gaven zij zich na enkele vuurstoten wijselijk gewonnen en werden ze in gevangenschap weggevoerd. Tijdens het korte vuurgevecht vielen er geen slachtoffers. Hierna werden de ± 30 bommen die nog in het vliegtuig aanwezig waren er uit gehaald en naast het toestel in het gras gelegd, het geheel kwam onder bewaking van Nederlandse militairen.

Voor de IJsselsteinse bevolking vormde de bommenwerper een bezienswaardigheid van de eerste orde en er werd menig uitstapje in die richting gemaakt.

Vooraf het feit dat de machine slechts licht beschadigd was, gaf de mensen een goede indruk van een dergelijk vliegtuig, dat in die tijd een nog maar sporadisch voorkomend vervoermiddel was. Ook de naast het vliegtuig liggende bommen waren voorwerpen, die men voor het eerst met eigen ogen kon aanschouwen. Daar kwam nog bij, dat het hier een vijandelijk toestel betrof hetgeen men met genoegen daar vleugellam zag liggen. Lang duurde het bezichtigen echter niet, want op 14 mei had het Nederlandse leger moeten capituleren en een van de eerste activiteiten van de Duitsers was het weghalen van alle neergeschoten Duitse vliegtuigen. Dergelijke Duitse nederlagen mochten kennelijk niet te lang zichtbaar blijven.

En zo kwam na enkele dagen al het einde aan de IJsselsteinse Heinkel He 111.

Overzichtskaartje van de landingsplaats.